

Poradnik Ściśle dla dziewczyn

Jak zachęcać dziewczyny do nauk ścisłych

Czasy się zmieniają. Z każdym rokiem coraz więcej kobiet uczęszcza na uczelnie techniczne. Jednak nadal **rażąco mniej dziewczyn niż chłopaków wybiera kierunki stricte techniczne, takie jak mechanika, elektronika czy automatyka**. Na przykład, na Politechnice Śląskiej, na wydziale elektrycznym kobiety stanowią jedynie 4,32% ogółu studentów! **Wyraźną różnicę widać też w naukach informatycznych** - według danych z GUS, w roku akademickim 2013/14 kobiety stanowiły tam jedynie 10,5%¹.

Dlaczego tak jest? Jest wiele, powtarzanych od zawsze wytłumaczeń – „Dziewczyny są słabsze w przedmiotach ścisłych”; „Mężczyźni po prostu lepiej wykonują niektóre zawody”. W tym poradniku zakwestionujemy te przekonania. Omówimy mechanizmy powodujące, że dziewczęta rzadziej wybierają studia związane z naukami ścisłymi. **Opiszemy też jak szkoła i podejście nauczycieli może pomóc młodym ludziom realizować się w pełni i wybrać drogę prawdziwie zgodną z umiejętnościami i zainteresowaniami.**

1. Stereotypy związane z płcią

Uogólnione sądy o innych pomagają nam funkcjonować w skomplikowanej rzeczywistości. Są w pewnym sensie niezbędne. Jednak czasami są społecznie szkodliwe.

Niektóre kobiety, mimo umiejętności i pasji do tzw. „męskich” zawodów, nie podejmują ich, w obawie, że sobie nie poradzą, lub że będą postrzegane jako mało „kobiece” i nieatrakcyjne. Tracą nie tylko te kobiety, ale traci też społeczeństwo. Gdy budzi się talent naukowy zyskujemy my wszyscy.

Stereotypy mają też bezpośredni wpływ na pracę nauczyciela. Osłabiają motywację dziewcząt do nauki przedmiotów ścisłych. W rezultacie nauczyciel musi zmagać się z brakiem zaangażowania ze strony dziewcząt.

Poniżej przedstawiamy kilka stereotypów, które osłabiają skuteczność nauczania przedmiotów ścisłych:

Stereotyp	Fakt
<i>„Dziewczęta nie nadają się do nauk ścisłych.”</i>	Coraz więcej kobiet studiuje nauki ścisłe i podejmuje prace z nimi związane. Wieloletnie działania antydyskryminacyjne przynoszą stopniowe efekty dowodząc, że wśród kobiet istnieje potencjał dotąd niewykorzystany. Niestety dzieje się to zbyt powoli.
<i>„Chłopcy mają naturalne zdolności do nauk ścisłych.”</i>	Uzdolnienia to cecha indywidualna, niezależna od płci. Takie podejście pozwala odkrywać talenty zarówno wśród chłopców jak i dziewcząt.
<i>„Mężczyźni są lepsi w wykonywaniu zawodów związanych z naukami ścisłymi.”</i>	Mężczyźni dominują statystycznie w tych zawodach. Jednak z każdym rokiem coraz więcej kobiet zdobywa takie same kwalifikacje, co mężczyźni, a społeczeństwo przyzwyczaja się, podobnie jak przyzwyczało się do kobiet w polityce.
<i>„Nauczanie w szkole jest neutralne płciowo – chłopcy i dziewczęta traktowani są tak samo.”</i>	Badania dowodzą, że stereotypy są nadal obecne w szkole. Najczęściej są to działania nieświadome nauczyciela, rodziców i samych uczniów (patrz pkt. 2 poradnika „Jak przezwyciężyć stereotypy”).
<i>„Należy podążać za naturalnymi tendencjami uczniów i nie zmuszać ich do przedmiotów, którymi nie są zainteresowani. Odnosi się to też do dziewczyn i przedmiotów ścisłych.”</i>	Brak zainteresowania może być pozorny. Zadaniem szkoły jest pokazanie uczniom świata, zarówno tego „humanistycznego” jak i „ścisłego”. Gdy uczennica ma z czymś trudność, być może na skutek stereotypów wyniesionych z domu, trzeba jej pomóc – warto stawiać jej wyzwania (jak to robić? - patrz pkt. 2 poradnika „Jak przezwyciężyć stereotypy”).

Różne uzdolnienia – czy podział ze względu na płeć jest naturalny?

Zastanówmy się, co to znaczy „naturalny”. Jest to słowo „wytrych”, używane gdy brakuje konkretnych argumentów. Drogi chłopców i dziewcząt w świecie nauk ścisłych rozchodzą się powoli – jest to stopniowy proces nasilający się z wiekiem. Na początku szkoły dziewczęta i chłopcy są tak samo zainteresowani światem, przyrodą i matematyką. Z upływem czasu, mimo, że dziewczęta nadal osiągają równie dobre wyniki w nauce, coraz rzadziej widzą swoją przyszłość związaną z naukami ścisłymi. Kończąc szkołę ponadgimnazjalną rzadko wybierają „ściśle” fakultety, a co za tym idzie techniczne,

matematyczne czy informatyczne kierunki studiów. Co więcej, okazuje się, że nawet kobiety posiadające ścisłe wykształcenie często rezygnują z pracy w zawodzie².

...umiejętności przestrzenne

Przyjrzyjmy się wspólnie przekonaniu, że mężczyźni „naturalnie” posiadają lepsze umiejętności przestrzenne. W badaniach mężczyźni osiągają lepsze wyniki, choć nie w każdym rodzaju zadań. Badacze nie są zgodni co do tego, kiedy pojawia się różnica między płciami – niektórzy dowodzą, że już w przedszkolu, inni, że dopiero w liceum. Niektórzy tłumaczą to zjawisko ewolucją, inni różnymi zabawami chłopców i dziewcząt (na przykład budowanie brył z klocków lego, sprzyja rozwojowi umiejętności przestrzennych).

Niezależnie jednak od powyższych sporów, najważniejsze okazuje się odkrycie, że **umiejętności przestrzenne są możliwe do wyćwiczenia**. Przeprowadzono badanie na grupie kobiet i mężczyzn, w którym poprzez trening poprawiono umiejętności w obu grupach³. Zatem skoro zbadano, że **dziewczęta wypadają gorzej w testach dotyczących umiejętności przestrzennych**, to należy za cel postawić wzmocnienie ich. Podobnie jak chłopców należy uczyć lepiej czytać, skoro statystycznie wypadają gorzej w tej kategorii.

Motywacja

Każdy nauczyciel wie najlepiej, jak ważna jest motywacja w uczeniu i w zdobywaniu wiedzy. Wiele mówi się na przykład o motywacji wewnętrznej (motywacja pochodząca z własnych chęci i zainteresowań) oraz motywacji zewnętrznej (gdy uczeń czuje się zobowiązany lub zmuszony do nauki przez szkołę i rodziców). Znacznie lepsze wyniki osiągane są, gdy silna jest motywacja wewnętrzna. Jednak wzmocnienie motywacji wewnętrznej jest bardzo trudne szczególnie wtedy, gdy trzeba równocześnie walczyć ze stereotypami.

Na początku szkoły:
równe zainteresowanie
przedmiotami ścisłymi we
wczesnych klasach

W ciągu pierwszych sześciu lat szkoły::
badane dziewczęta zaczynają rzadziej widzieć
swoją przyszłość w zawodach związanych
z przedmiotami ścisłymi. Wyniki w nauce
pozostają na tym samym poziomie.

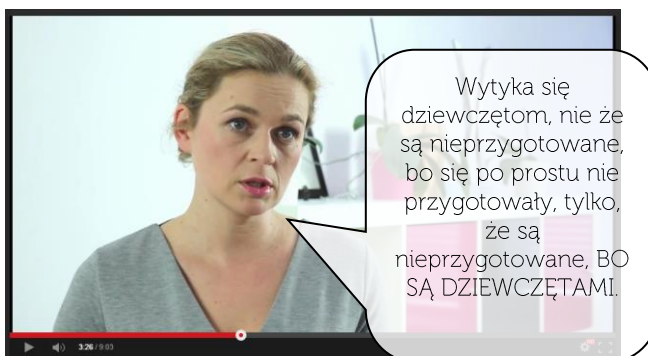
Chłopcy wybierają
przedmioty ścisłe
na fakultety
przygotowujące na studia
i stanowią
przytłaczającą
większość na studiach
kierunków ścisłych.

Dziewczęta wybierają
przedmioty
humanistyczne
na fakultety
przygotowujące
na studia
oraz studia
z nimi związane.

W kontekście zachęcania dziewcząt do nauk ścisłych pojawia się **ważny problem** – **osłabienie motywacji do przewycięzania niepowodzeń**.

Według teorii atrybucji często używamy prostych schematów do tłumaczenia naszych sukcesów i niepowodzeń. Jeśli poniesiemy porażkę to jesteśmy skłonni twierdzić, że nie mieliśmy na to wpływu

– winę ponosili inni, okoliczności. Gdy odnosimy sukces – przypisujemy to swoim umiejętnościom. Zjawisko to czasami obniża motywację do uczenia się i przewycięzania trudności.

Barbara Nowacka, informatyczka

Zadajmy zatem ważne pytanie: **w jaki sposób opinia, że dziewczęta nie mają uzdolnień matematycznych będzie wpływała na ich motywację do przewycięzania trudności?**

Odpowiedź jest bardzo prosta – będzie wzmacniała poczucie, że nie mają one wpływu na to, jak dobrze rozumieją matematykę, fizykę, czy informatykę – każda porażka, która jest naturalna w procesie nauki, utwierdzi je w przekonaniu, że „nie nadają się do tego”.

Wpływ stereotypowego podejścia na motywację do nauki.

Wyniki w nauce przedmiotów ścisłych	Motywacja Dziewcząt	Motywacja Chłopców
Sukces (na przykład dobra ocena, albo głębokie zrozumienie problemu).	<i>„Skoro nie mam naturalnych zdolności, to dobra ocena była wynikiem dużego wysiłku lub szczęścia”.</i>	<i>„Mam naturalne zdolności do nauk ścisłych, więc zyskuję dobre oceny. Warto w to inwestować.”</i>
Porażka (np. zła ocena, albo trudność w zrozumieniu problemu)	<i>„Nie mam naturalnych zdolności, więc nic dziwnego, że tego nie rozumiem. Nie ma sensu inwestować w to czasu i wysiłku.”</i>	<i>„Mam naturalne zdolności, więc zła ocena była prawdopodobnie wynikiem braku wysiłku lub przypadku. Muszę bardziej się postarać.”</i>

2. Jak przezwyciężyć stereotypy

Liczne badania pokazują, że mimo starań, system edukacji nie jest jeszcze wolny od uprzedzeń związanych z płcią. Podobnie jak w całym społeczeństwie, stereotypy obecne są także w naszych szkołach.

Nauczyciel ma w kontekście stereotypów płciowych bardzo trudne zadanie. Zmaga się z setkami lat wierzeń i tradycji, które wyznaje, choćby nieświadomie, większość rodziców, a także sami uczniowie i uczennice. Media, a nawet podręczniki powielają te schematy. Trudno też samemu nie paść ofiarą uprzedzeń. Pojawiają się myśli: *„A może to prawda, że dziewczyny nie nadają się do matematyki i może trzeba dać już temu spokój i nie próbować tego zmieniać na siłę.”* Jest to zdecydowanie prostsza droga, ale nie służy ona uczniom.

Zdarza się, że wyznajemy pewne wartości, ale okoliczności i przekonania powstrzymują nas przed realizowaniem ich. Postaraj się, żeby Twoje zachowania zgodne były z wartościami.

Odpowiedz sobie na pytanie: Czy uważam, że chłopcy i dziewczęta powinni być traktowani na lekcjach tak samo?

Jeśli odpowiedź brzmi „tak” to przeczytaj poniżej, co możesz zrobić, żeby faktycznie tak było na Twoich lekcjach.

Przyjrzyj się swoim przekonaniom i pracy

Przede wszystkim warto przyjrzeć się sobie. Wszyscy posługujemy się stereotypami w obserwowaniu świata, ale w pracy w szkole warto je szczególnie kontrolować, bo dzieci chłoną każde Twoje słowo i gest. Czekają, aż pokażesz im jacy powinni być, jak się zachowywać. Rejestrują najsubtelniejsze sugestie, które dorosłym mogą wydawać się nie ważne.

Badanie: w 2002 roku rozpoczęto w Izraelu przekrojowe badanie na grupie szóstoklasistów. Na przestrzeni kilku kolejnych lat każdy uczestnik był egzaminowany. Testy były oceniane przez dwie grupy nauczycieli – przez egzaminatorów „z zewnątrz”, którzy nie znali uczniów ani ich płci, oraz grupę nauczycieli badanych uczniów. Wyniki były zaskakujące w przypadku nauk ścisłych – oceny egzaminatorów „z zewnątrz” były korzystniejsze dla dziewcząt, oceny nauczycieli dla chłopców. Wniosek z wyników był następujący: nauczyciele matematyki przeceniali umiejętności chłopców.

Victor Lavy, Edith Sand, *On the origins of gender human capital gaps: short and long term consequences of teachers' stereotypical biases*, National Bureau of Economic Research, Cambridge 2015.

Zadaj sobie pytanie: Co sędę o możliwościach dziewczyn i chłopaków – czy są takie same? Jeśli odpowiedź zawiera przekonanie o różnicach między płciami to staraj się to świadomie kwestionować, skupiaj się na przykładach uczennic, które są dobre z matematyki. Pamiętaj, że twoje przekonania lub stereotypy kulturowe mogą powstrzymać małą, zdolną matematyczkę przed zrealizowaniem marzeń. Twoje zadanie jest tym trudniejsze, że musisz zmagać się z silnymi stereotypami ze strony rodziców.

Pamiętaj, że nieświadome uprzedzenia mogą mieć podobne skutki jak jawna dyskryminacja. Lepiej żebyś przecenił/a swój wpływ na uczniów niż go nie docenił/a.

Badania dowodzą, że w szkole zdarzają się zachowania zniechęcające dziewczęta do nauk ścisłych. Masz na to wpływ!

Szkodliwe zachowania w szkole	Co możesz zrobić
Chłopcy zachęcani są do przewycięzania trudności.	Przed każdą lekcją nastaw się psychicznie na stawianie wyzwań dziewczętom. Niech próbują aż do skutku!
Chłopcóm poświęca się więcej uwagi w trakcie lekcji – częściej zachęcani są do wypowiedzi, nauczyciele statystycznie więcej czasu poświęcają na udzielanie im odpowiedzi.	Postaraj się na lekcjach nauk ścisłych zwracać szczególną uwagę na dziewczęta, proś je o odpowiedź. Powstrzymuj uczniów, którzy najczęściej dominują zajęcia.
Na lekcjach matematyki, chłopców zachęca się do własnych, kreatywnych rozwiązań problemów, dziewczęta natomiast zachęcane są do stosowania podanych schematów rozwiązań.	Zachęcaj dziewczęta do własnej inicjatywy. Zwróć uwagę jak oceniasz pomysły chłopców, a jak pomysły dziewcząt. Premiuj kreatywność w równym stopniu.
Zakłada się, że dziewczęta nie interesują się przedmiotami ścisłymi	Wychodź z założenia, że dziewczęta są tak samo zainteresowane naukami ścisłymi jak chłopcy. Twoje nastawienie będzie zaraźliwe!
Wśród dziewcząt częściej akceptuje się zniechęcenie i rezygnowanie ze starań w naukach ścisłych.	Wzmacniaj w dziewczętach poczucie, że są w stanie opanować materiał – wymagaj więcej. Mów „Jesteś w stanie to zrozumieć, postaraj się, spróbuj jeszcze raz. Aż Ci się uda.”

Dane w tabeli pochodzą z: Victor Lavy, Edith Sand, *On the origins of gender human capital gaps: short and long term consequences of teachers' stereotypical biases*, National Bureau of Economic Research, Cambridge 2015.

Siła przykładu...

...czyli po co i jak skorzystać z filmu „Ścisłe dla dziewczyn”
przygotowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach projektu
współfinansowanego przez SAS Institute Polska.

Pedagogika bardzo wiele uwagi poświęca **mechanizmowi modelowania, czyli uczenia się przez przykład i naśladowanie innych**. W kontekście zachęcania dziewcząt do nauk ścisłych ma to dwie, ważne konsekwencje – uczennice będą bacznie obserwowały Ciebie i będą podatne na wszelkie autorytety, które im przedstawiś.

FILM

W ramach projektu Ścisłe dla Dziewczyn powstał film. Jest to zbiór wywiadów z kobietami, które odniosły sukces w różnych dziedzinach nauk ścisłych. Możesz zamieścić go na stronie szkoły, w materiałach online dla uczniów lub wyświetlić na lekcji.

Możesz go znaleźć na: www.ceo.org.pl/pl/koduj/scisle-dla-dziewczyn/materialy

Mimo, że coraz więcej kobiet wiąże swoją przyszłość z naukami ścisłymi to nadal obserwujemy znaczną nierównowagę.

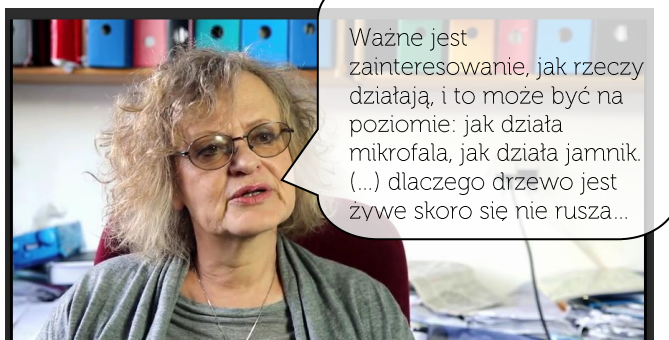

Masz szansę by Twoje lekcje korygowały tę tendencję!

Im częściej Twoi uczniowie będą mieli styczność z przykładami kobiet pracujących w zawodach stereotypowo męskich, tym bardziej będą akceptowali to zjawisko, a w konsekwencji dziewczęta częściej odważą się wiązać swoją przyszłość z naukami ścisłymi.

W młodszych klasach

W młodszych klasach najważniejsze jest podsyć ciekawości. Dziewczynki są tak samo zainteresowane tym, jak działa świat, jak chłopcy. Zachęcaj je do zadawania pytań i do zastanawiania się nad tym

Ewa Bartnik, biolog

jak działają maszyny, na czym polega grawitacja, z czego składa się atmosfera. Ważne, żebyś kładł/a szczególną uwagę na dziewczynki, ponieważ chłopcy są już skłaniani przez rodzinę, telewizję, Internet i książki do rozwijania tych zainteresowań. Więcej ojców niż matek wykonuje prace związane z przedmiotami ścisłymi, a kulturowe stereotypy sprzyjają chłopcom w tej kwestii. Spróbuj przywrócić równowagę w Twojej klasie – dzięki takim działaniom być może będziesz miał/a wkład w karierę kolejnej Marii Skłodowskiej!

Co możesz zrobić?

1. Zadawaj dziewczynkom więcej pytań o to, jak działa świat.
2. Dawaj dziewczynkom więcej zadań związanych z budowaniem i tworzeniem.
3. Mów wprost o tym, że kobiety, tak samo jak mężczyźni, nadają się do zawodów inżynierskich czy technicznych.
4. Dawaj przykłady kobiet wykonujących zawody stereotypowo „męskie”.
5. Mów o uzdolnieniach jako o tendencjach indywidualnych.
6. Uważaj na swoje wypowiedzi – koryguj je. Jeśli zdarzy Ci się wyrazić myśl stereotypowo, popraw to i wytłumacz.
Następnym razem staraj się nie dzielić grupy według płci, ale na przykład według numeru w dzienniku.
7. Uważaj na wypowiedzi dzieci – będą one powielały stereotypy z domu i z mediów – staraj się im przeciwdziałać.
Gdy dziewczynka mówi na przykład: „Nie mogę tego zrobić, bo jestem dziewczyną, niech chłopak to zrobi.”, po prostu zapytaj:

„Każdy ma swoje szczególne uzdolnienia, niezależnie od tego czy jest chłopcem czy dziewczynką”.

„Teraz chłopcy ustawiają mikroskopy, a dziewczynki uprzątną salę.” DODAJ: „Albo dzisiaj zrobimy odwrotnie, żeby było sprawiedliwie – dzisiaj dziewczynki ustawiają sprzęt”.

„Co fakt, że jesteś dziewczynką ma z tym wspólnego? Ja nie widzę związku, spróbuj to zrobić”.

Łucja Krzemień,
biolożka

3. Dobre praktyki i pomysły na zajęcia

Poniżej przedstawiamy dobre praktyki, scenariusze oraz konkretne pomysły na działania na Twoich lekcjach:

1. Scenariusze Szkoły Tolerancji

Polecamy materiały przygotowane w ramach projektu CEO - Szkoła Tolerancji. W dostępnej online publikacji „*Próbki wykroje wzorniki, dobre praktyki Szkoły Tolerancji*”, znajdziesz scenariusze zajęć dotyczące kwestii stereotypów i uprzedzeń:

www.ceo.org.pl/pl/szkolatolerancji/news/przewodnik-szkoly-tolerancji-nowa-publicacja

Rozdział Trening antydyskryminacyjny:

- scenariusz „*Czy media dyskryminują*” autorstwa Jolanty Podwysockiej, nauczycielki Liceum Ogólnokształcącym im S.Staszica w Zgierzu, str.13.
- scenariusz „*Stereotypom mówimy NIE!*” Edyty Woźniak – Ryży, z Powiatowego Zespołu Szkół i Placówek Specjalistycznych w Legionowie, str. 18.

2. Zróbmy inspirujący film

Młodzi ludzie są coraz chętniej filmują otaczających ich rzeczywistość. Zainspiruj uczennice ich do nakręcenia filmu o życiu kobiety odnoszącej sukcesy w dziedzinie nauk ścisłych. Jak to zrobić? Wzoruj się na filmie „Kobieca TONacja” stworzonym przez liderkę Szkoły Tolerancji Ewelinę Wałąg oraz jej uczniów ze szkoły LO im. A. Mickiewicza w Górze. Centralnym tematem tego projektu jest życie osób niesłyszących i działalność Fundacji TON.

www.youtube.com/watch?v=2i1SJkI6rGE

3. Lekcja o stereotypach

Przeprowadź lekcję o stereotypach płciowych. Oto kilka propozycji ćwiczeń:

- Zadaj uczniom zagadkę następującej treści:

„Samochoodem jedzie ojciec z synem. Mają wypadek. Karetka zabiera ich do szpitala - ojciec jest nieprzytomny, a chłopiec wymaga operacji. W szpitalu chirurg widząc chłopca mówi: <Nie mogę go operować, ponieważ to jest mój syn>. Jak to możliwe?”

Pozwól uczniom zgadywać. Będą pytali na przykład, czy chirurg jest ojczymem chłopca i padnie wiele pomysłów, zanim dojdą do najprostszej – chirurg jest kobietą. Omów z uczniami dlaczego w pierwszym odruchu nie widzieli tej odpowiedzi. Rozmawiaj z nimi o tym jak stereotypy mogą wpływać na postrzeganie rzeczywistości.

- Przygotuj kartki z nazwami różnych zawodów „lekarz”, „nauczyciel”, „polityk”, „osoba zajmująca się domem i dziećmi” itp. Na tablicy stwórz dwie kolumny: „kobieta” i „mężczyzna”. Poproś żeby przyporządkowali zawody do odpowiednich kategorii. Pobudź dyskusję, pytaj czy wszyscy zgadzają się z podziałem. Na koniec zmaż kategorie „kobieta” i „mężczyzna” i napisz zamiast tego „człowiek” nad obydwoma kategoriami. Spytaj uczniów jak to rozumieją. Omów kwestię predyspozycji jako cechy indywidualnej każdego człowieka.
- Stwórz dysonans. W walce ze stereotypami bardzo pomaga podważanie ich przy pomocy zaskakującego odwrócenia ról. Przygotuj serię zdjęć (wydrukuj je z Internetu albo wytnij z gazet) przedstawiających kobiety pełniące stereotypowo męskie role i mężczyźni pełniących role „kobiece”. Może to być na przykład kobieta na budowie, mężczyzna zajmujący się domem, kobieta-elektryk, mężczyzna – nauczyciel w przedszkolu itp. Pokaż zdjęcia uczniom. Zapytaj: „Jak sądzicie, jak ludzie oceniają tę osobę, jej kompetencje i skuteczność w wykonywanej roli?” Gdy uczniowie opiszą różne stereotypowe opinie, zwróć ich uwagę na to ile z nich związanych jest z płcią. Zapytaj co, tak naprawdę wiadomo o kompetencjach osób na fotografii. Zwróć uwagę uczniów na to jak społeczeństwo osądza bez podstaw w wiedzy.

Polecane materiały:

1. Raport *Kobiety na politechnikach 2015*, Fundacja Edukacyjna Perspektywy, Marzec 2015
www.dziewczynynapolitechniki.pl/2015/pdfy/Raport_Kobiety_na_politechnikach_2015.pdf
2. Nasza strona "Koduj z Klasą" www.kodujzklasa.pl i „Szkola z Klasą” www.szkolazklasa.pl.
3. Nasza baza wiedzy i inspiracji, w której zamieszczamy artykuły i prezentacje wokół tematyki projektu „Ścisłe dla Dziewczyn”. www.ceo.org.pl/pl/koduj/scisle-dla-dziewczyn/materialy

Autorka poradnika: Katarzyna Rymarek

¹ Raport *Kobiety na politechnikach 2015*, Fundacja Edukacyjna Perspektywy, Marzec 2015
www.dziewczynynapolitechniki.pl/2015/pdfy/Raport_Kobiety_na_politechnikach_2015.pdf

² Fryer, R.G. and S.D. Levitt, "An Empirical Analysis of the Gender Gap in Mathematics", American Economic Journal: Applied Economics 2, s. 210-240, 2010.

³ Newcombe, N. S., Mathason, L., & Terlecki, M., *Maximization of spatial competence: more important than finding the cause of sex differences*. [w:] A. McGillicuddy-De Lisi & R. De Lisi (Eds.), *Biology, Society, and Behavior: The Development of Sex Differences in Cognition*. Westport, Connecticut: Ablex, 2002.

Grafika:

Kadry z filmu „Ścisłe dla Dziewczyn”.

Ilustracja dzieci - Jeffrey Pott, Kids, www.flickr.com/photos/jpott/4175828250/, udostępniane na zasadach: creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/.